سەبارەت بە باسی "شۆڕشی سۆشیالیستی و ئەزمونی شۆڕشەکانی سەدەی ٢٠..
خوێندنەوەی ئیبراهیم محمد

یەكێك لەو باسانەی لە كتێبی تێگەشتنێك لە شۆڕشی سوشیالستی دا خراوەتە ڕوو باسێكی هاوڕێ ئاسۆ كەمالە لە ژێر ناونیشانی (شۆڕشی سۆشیالیستی و ئەزمونی شۆڕشەكانی سەدەی ٢٠) . وەك هاوڕێ ئاسۆ خۆی دەڵێ باسەكەی، ئەكرێ سەربەخۆ لە باسەكانی ترسەیر بكرێت. بەڕای من ئەگەر نەبێت بەژێر ئەو هەموو باس و ووتارو پۆستەوە كە بێشمار دەڕژێتە سۆشیال میدیاوە، پێویستە جدی وجیاواز سەیری بكرێت و هی ئەوە نیە سەرنج و تێبینی لە سەر نەدرێت.
هاوڕێ ئاسۆ ،بە پێشەكییەك و دووبەش و ئەنجامگیریەك باسەكەی بەشێوەیەك دەخاتە ڕوو كە خوێندنەوەیەكی جیاوازەولە ڕوو شیكاری كۆنتێكستەوە:

- بەدواداچوون بە ئەو زەمینە مێژوویی و سیاسییەی كە توێژینەوەكە بە شوێنیەوەیە دەكات .
  - توێژینەوەكە پێشهاتەكانی ئێستا و ڕابردووی پەیوەست بە بابەتەكە لە بەرچاو دەگرێت.

- ئەم باسە لە فۆرمە گشتیەكەیدا باسێكی پڕ لە زەویەو، هەرئەوەی كۆمەڵێك پرسیار دەكات و هەندێك پرسیاریش بۆ خوێنەر دەوروژێنێ بۆ خۆی گرنگە.
لە سەرەتاوە دەیەوێ .<<ئەوەی هێشتا تێزی شۆڕشی دیموكراتی دواتر شۆڕشی سۆشیالیستی لای كۆمۆنیستەكان هەر ماوە>>١، بكات بەدەستپێك . دواتر ڕەنگدانەوەی ئەو فۆرمەلەیە لە بەرنامەی حزبی كۆمۆنیستی كرێكاریی دا وەك نموونە زەق دەكاتەوە. . .
بەهەرحال هاوڕێ ئاسۆ دەگەڕێتەوە بۆ مێژوویەكی دوور كە لە زهنی كۆمەڵگادا نەماوەتەوە،دەیەوێت بزانێ بۆ ئەو شۆڕشانە سەركەوتوونەبوون، چی لەو شكستانەوە فێردەبین؟. بۆ سەردەمی كۆمۆنەی پاریس، تابتوانێ كۆنسێپی ئەو ڕەوت و ڕێكخراوانە ، بداتە بەر ڕەخنە. ئەگەر ئەم گەڕانەوە یە پێویستە دەبێت

سەرجەم ڕەوەندی مێژووی ئەوکاتە لەبەرچاو بگرین تا وێنەکە دروست بێت، چونکە هەموو گۆڕانەوەیەك بە مێژووی، لەخۆی دا،نووسینەوەی مێژووە. نوسینەوەی مێژووی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی وکرێکاری بەبێ گۆڕانەوە بە ڕەوەندی ئەوکاتەی کۆمەڵگا ناتوانێت وێنەیەکی دروست بێت ئەگەر سەرنج بدەین و بە پێی ئەم پێویستیە بگەڕێینەوە بۆ مێژوو،ئەوا شۆڕشی ١٨٤٨ لە ئەوروپا سەرەتای ئەو چارەنووسە جیاوازە بوو.سیستەمی سەرمایەداری لەبرێ بە دواوە وەک چەترێک کرایەوە و پێی نایە قۆناغێکی تر تەواوی سیستەمی سیاسی ،جمهوری ئوروستقراتی و دەستوری بەشێوەیێک ئارایشدرایەوە بوو بە سەرپۆشی سیاسی سیستەمی سەرمایەداری و ئەوروپا بەتەواوەتی پێی نایە قۆناغێکی. تر دوای شکستی شوڕش لە ئەوروپا هەندێک گۆڕانکاری چارەنووس ساز ڕووی دا ،لەوانە ئەزمەی ئابووری ساڵی پەنجاو حەوت کەچی ملەەنی ڕووەو ئەمریکا شەڕی ناوخۆی ئەمریکا ساڵی ١٨٦١ -١٨٦٤ وقۆناغی دووەمی شۆڕشی دووەمی پیشەسازی.

ئەتوانم بڵێم جگە لەشەڕی قەرم و کۆمۆن قۆناغێکی گەشەو پرشنگداری ئەوروپا بوو زانست و تەکنەلۆجیا و داهێنانە نوێکان ،داڕشتنەوەو ئارایشی سیاسی کۆمەڵگا لیبرالیزمی بە جاری یەکەم پەرچەم دار کرد کاردابەشکردن پێی نایە قۆناغێکی تر ئاستی بژێوی گۆڕانی سەرسوڕهێنەری بەخۆوە بینی ژمارەی دانیشتوان تەقیەوە سەرمایە ڕووەو کەڵەکەبوون دەچوو داهێنانە زانستیەکان مەرکەکی چارەنووس سازیان لە کۆمەڵگا دا ،ناکۆکی کۆمەڵایەتی و چینایەتی پێی نایە قۆناغێکی ترو ئاگاهی چینایەتی پەرەسەندنێکی گەورەی بە خۆیەوە بینی نیقابەو سەندیکاکان کاریگەریان دانا.

هەرچەندە ئەزمەی١٨٧٣ سەری هەڵداو کەڵەکەی سەرمایە ناکۆکی تیژ دەکردەوە لە دوای ناوەڕاستی هەشتاکان بەدواوە بزووتنەوەی کرێکاری هەژموونی هێناو دیموکراسی بەسەر سەرمایەداریا فەرز کرد وسوسیال دیموکراتی بوو بە ڕکەبەری لیبرالیزم ئەمە قۆناغێکی گرنگی تر بوو کەڵەکەی سەرمایە لە چوارچێوەی ئەوروپا گەورەتر بوو کەبرکەی سەرمایە تیژ بوویەوە تا حەدی زاڵکردنی سەبەری شەڕێکی سەرتاپا گیر چارەنووس ساز....سەرەتای سەدەی بیست شەڕ بوو بە چارەسەر ....کەڵەکەی سەرمایەو ناکۆکی کۆمەڵایەتی پێکەوە لە چوارچێوەی ئەوروپادا تەحەمووڵ نەدەکرا.... شەڕی ئیمپریالیستی بەردەرگای گرت.... قۆناغی مێژوویی دوای شۆڕشی ١٨٤٨ تا سەرەتای جەنگی جیهانی یەکەم پڕە لەو ڕووداوە سیاسی و

ئابووری کۆمەڵایەتیانەی کە تا ئێستا کاریگەریان هەیە و بە دەرکەکی ڕۆشن لێکدانەوەی ناتوانێ سەرجەم مێژووو دروست وێنا بکرێت .چ جای قۆناغی ئێستا. دەبێت ئەم قۆناغە وورد تر لێکدرێتەوە تا وێنەی ئێستا ڕۆشنتر بێت.ناکرێ ئەم سیاقە مێژووی یە وەک باگراوندی کۆمۆنەی پاریس تەلخ بکەین تەنها چاوم لەسەر شۆڕشەکە بێت.

شۆڕش لەشارەکا لە چاوی سەرجەم ڕەوەندی مێژووی ئەوکاتە ئاکامە سلبیەکانی لە سەر بزووتنەوەی کۆمۆنیستی وکرێکاری کاریگەر تر بوو لە چاو دەرس و تەجروبەکانی هاوڕێ ئاسۆ ئەڵێ: ئەوەی لەم سیمینارەدا بیخەمە ڕوو وەڵامی ئەم پرسیارە یە، بۆچی شۆڕشە کرێکاریەکانی سەدەی نۆزدەیەم و بیستەم سەرکەوتوونەبوون…سوسیال دیموکراتی، بەپیرۆز کردنی دیموکراتی بۆرژوازی..بەلشەفیزم بە کۆنترۆڵی دەسەڵاتی سیاسی وە بەرهێنانەوەی سەرمایەداری بەڵام ئەمانە بەرئەنجامی شکستی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی وکرێکاری یە لە کۆتایی سەدەی نۆزدەیەم و سەرەتای سەدەی بیستەمدا نەك هۆکار . شکستی ئەم بزوتنەوە یە وکارکردی ڕوداوە و پێشهاتەکانی سەدەی بیست و ڕەوەندی گەشەی سەرمایەداری و گۆڕان و کاردانەوەی کاریگەری دانا لەسەر توانای هەستانەوەی بزوتنەوی کرێکاریی لە چەقی قورسایی پێویستی خەباتی چینایەتی یەوە. هاوڕێ ئاسۆ بەشوێن ڕیشەی دوالیزم و شۆڕش و ڕیفۆرم وەیە .

دوالیزمی ریفۆرم و شۆڕش بەشێکی کارکردی حزبێکی کرێکاریی یە کە بیەوێ پەیوەندی بە خەباتی کرێکاریی وە بەردەوام بێت و دانەبڕێت لە خەباتی ڕۆژانەی کرێکاران و ناڕەزایەتیەکان و ئامادەیی هە بێت پێویستە ریفۆرم کرێکاریی بەهەند وەربگیرێت، چونکە کرێکاران هەمووکات لە هەلومەرجی شۆڕشی کردندا نین .لە هەلومەرجی ئێستادا ئەکرێ دەورو کارکردی دەزگا بۆرژوازی یەکان بە خەباتی کرێکاریی کارامەو لەبار نەبێ.بەڵام سەد ساڵ لە مەوپێش ڕەنگە وانەبوو بێت. ئەوەتە ئەنجلس ئەڵێ ((ئێستا تێدەگەین کە ئەو شێوازەی لە ساڵی ١٨٤٨دا پەیڕەویمان لێکرد، بەپێی پێویست نەبووە، لەو کاتەوە بارودۆخی ئابووری لە کیشوەری ئەوروپادا زۆر پەرەی سەندووە، ئێستا شێوازێکی دیکەمان هەیە کە دەتوانێت سوودێکی زۆر زیاتری بۆ خەباتی پرۆلیتاری هەبێت لە چاو شێوازەکانی ڕابردوو ، واتە بەکارهێنانی مافەکانی هەڵبژاردن))” هەروەها دەڵێ((تەنانەت ئەگەر وا دابنێین کە مافی دەنگدانی گشتگیر جگە لەو سوودەی کە لە ئەنجامی ئەو ڕاستییەوە دێتە ئاراوە

کە ڕێگەمان پێدەدات سێ ساڵ جارێک دەسەڵاتەکانمان حیساب بکەین، هیچ سوودێکی تر نادات؛ و کە لە سایەی گەشەی کتوپڕ و بەردەوام بەرچاو لە ژمارەی دەنگەکاندا، بە هەمان شێوە متمانەی کرێکارانی بە سەرکەوتن و ترس و دڵەڕاوکێی دوژمنانی بەهێزتر کردووە و بەم شێوەیە بووەتە باشترین لە نێو ئامرازەکانی پڕوپاگەندەی ئێمەدا؛ وە کە زانیاری وردی لەسەر خاڵە بەهێزەکانی خۆمان و لەسەر خاڵە بەهێزەکانی هەموو لایەنەکانی نەیارەکانمان پێداوین و بەمجۆرە بوارێکی بە هەڵسەنگاندنی کردار و هەڵسوکەوتەکانمان کە لە هیچ شوێنێکی تردا هاوتای نەبووە لەبەردەمماندا کردەوە و هەم لە دوودڵی ناکاتیی و هەم لە کاتی ناکاتی پاراستین بوێری بێباکانە – تەنانەت ئەگەر ئەمە تاکە سوودیش بێت، ئەوە نە بەس دەبوو......

؟))٢ ئەگەر قسە لە سەر ئەو خەتەکاندنەوە ی سۆشیال دیموکراتیە لە ئامانج و دەستگرتن بە ڕیفۆرمی وەک ستراتیج ، ئەوا ڕیشەی ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو گۆڕانکاریانەی لە پرۆسەی بەرهەمهێنانەوەی سەرمایەدا ڕوویان دا زەمینەی ئەوەی خۆشکرد کە ڕیفۆرمیزم وەک ستراتیژی سۆشیال دیموکراتی دا ببێتە ئامانج و ستراتیژ. بەڵێ نیوکلاسیکزم بە پێی پێویستی سوڕی سەرمایە لەو کاتەدا پرۆسەی بەکارهێنانی چالاک کردەوە ، ئەمەش بووە هۆی کارکردی ئەو گۆڕانکاریانە لە فکرو لە سیاسەت دا.

هاوڕێ ئاسۆ لە لاپەڕەی بیست دا دەڵێ …ئەم شۆڕشە کۆمەڵایەتییە پرۆسەیەکە…نەک بە تەنها ئەزمەیەک یان ڕووداوێک…بەڵام تەواوی شۆڕشە کرێکارییەکانی سەدەی نۆزدەیەم و بیستەم بەرئەنجامی کارکردن شەڕەکان بوون ، بەشایەک لەدەسەڵات و کۆمەڵگادا دروست بووە و بە شۆڕش پێکراوەتەوە لەو ڕێچکەی پرۆسەی بەسەر ئەنجام گەیاندنی شۆڕش دا خۆی نەگرتوەتەوە واتە هەر کە سەرمایەداری گۆڕاوەتەوە سەر ڕێچکەی خۆی ، ئەو بەشایەی کە لەدەسەڵات دا دروست بووە پێکراوەتەوە، ئەمە بە هەردوو شۆڕشی ئەڵمانیاو کۆمەنەی پاریس ڕاستە، بە شۆڕشی ئۆکتۆبەریش ناڕاستەوخۆ لە پرۆسەیەکا ئەمەی کردووە. شکستی ئەم شۆڕشانە کاریگەری سەلبی کردوەتە سەر سەرجەم بزووتنەوەی کۆمەنیستی و لە سەنتەری سەرمایە دووری خستونەتەوە .لە ڕاستیدا ئەم شۆڕشانە شۆڕشی سیاسی بوون شۆڕش ئەوە نیە لە دورگەیەکی یان شاری یا وڵاتێکی ڕوو ئەدات، یەکێک لە پێناسە بنیادیەکانی مارکس بۆ سەرمایەداری،جیهانی بوونیەتی . واتە ئەم سیستەمە کە لە

ئەوروپاوە گەشەی کرد، بەتایبەتی لە بەریتانیاوە سیستەمەکە سەرجەم کون و قووژبنی دنیای تەنەوە ئەمەش لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە داهێنانەکانی ئەوەی نیشان داوە کە سنوورەکان کۆنترۆڵی ناکات. شۆڕش ئەوەیە لە پرۆسەی پێچانەوەی سیستەمەکەدا خاڵێکی پۆزەتیڤە واتە سەرجەم سیستەمەکەی لە پێش چاوە، تەنانەت شکستەکانیشی پێشمەرجەکانی سەرکەوتنی ڕانگرە چونکە زەمینە مێژوویی و مادییەکەی لە خەباتی چینایەتی و لە کۆمەڵگا دا ئامادەیە ،واتە لە بەرامبەر کێشمەکێش و ناکۆکییەکە لە چارنەهاتووەکانی سیستەمەکەدا شۆڕش بووە بە پێویستی،وەک بەهاری ئەوروپای ساڵی 1848.

هاوڕێ ئاسۆ لە بەشی دووەمی باسەکەی دا قوڵتر دەبێتەوە لەم تێگەیشتنە لەشۆڕشی کۆمەڵایەتی و بەشێوازێکی تر هەمان تێگەشتن دەخاتەڕوو بەڵام ئەوەی بەم سەرنج بوولە دەسپێکەوە دەگەڕێنێتەوە سەر تەواوکردنی ڕەخنەی پێشووی لە کۆمۆنیزمی کرێکاری.ئەمە وا دەکات باسەکە ناڕاستەوخۆ لە کێشمەکێشی فکری دا بمێنێتەوە بەرتەسک بێتەوە لە تێڕوانینێکی مەکتەبی ڕەوتەکا.لەکاتێکا ، کێشەی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی تێڕوانینی ڕەوتێکی ئەم بزوتنەوە نیە کە دەست و پێی گرتبێت. بەڵکو کێشەی چینێکی کۆمەڵایەتی یە کە لەم هەلومەرجەدا بەشێوەیەک توند بووەتەوە وا پێویست دەکات ڕەخنەوە بەدیلی کۆمەڵایەتی خۆی هەبێ. پرسیار ئەوەیە ئایا لە کاتێکا کە نیولیبرالزم بە پێچەوانەوە ئیدیعاکانی وە خەریکە بەشەریەت لەناو ئەبات، کۆمۆنیزم بەپێی پێویست گەڕاوەتەوە ڕێچکەی مێژووی خۆی ؟ کێشەکانی لە رابردوودا چین و لەداهاتوودا چی دەبێت؟ نەك ئەوەی ڕەوت و تێڕوانینێکی چەپ چی دەڵێت.یان چ ئاراستەیەکتەیکردوە و چ ڤەرزنێکی دەرداوە.

کۆی باسەکەی جدییە شوێن پەنجەی ئاسۆێکی فراونی هاوڕێ ئاسۆی پێوە دیارە…

*١کتێبی تێگەشتنێك لە شۆڕشی سوشیالستی
پێشەکی ساڵی ١٨٩٥ جەنگی ناوخۆی
* ٢ /http://xn--marxists-dwk1gwa0oqc20j.org